

(ознакомительный фрагмент)

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ

УДК 821.161.3.09-1(043.3)

АНЦІМОНІК

Анастасія Віктараўна

**БЕЛАРУСКАЯ ПАЭЗІЯ КАНЦА ХХ – ПАЧАТКУ ХХІ СТСТ.:
МАСТАЦКАЕ ЎВАСАБЛЕННЕ ЭКЗІСТЭНЦЫЙНАЙ ПРАБЛЕМАТЫКІ**

Аўтарэферат дысертацыі на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук
па спецыяльнасці 10.01.01 – беларуская літаратура

Мінск, 2022

Работа выканана ў Беларускаім дзяржаўным універсітэце

Навуковы кіраўнік

Сінькова Людміла Дзмітрыеўна, доктар
філалагічных навук, прафесар, прафесар
кафедры гісторыі беларускай літаратуры
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Афіцыйныя апаненты:

Тарасова Тамара Мікалаеўна, доктар
філалагічных навук, прафесар, прафесар
кафедры беларускай і замежнай
літаратуры УА «Беларускі дзяржаўны
педагагічны ўніверсітэт імя Максіма
Танка»

Барысенка Вольга Уладзіміраўна,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
дацэнт кафедры беларускай мовы і
літаратуры УА «Мінскі дзяржаўны
лінгвістычны ўніверсітэт»

Апаніруючая арганізацыя

УА «Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт
імя А. С. Пушкіна»

Абарона адбудзецца 16 верасня 2022 г. у 12.00 на пасяджэнні савета па абароне дысертацый Д 02.01.12 пры Беларускаім дзяржаўным універсітэце (220030, г. Мінск, вул. К. Маркса, 31, філалагічны факультэт, аўд. 62; тэл. вучонага сакратара: 378-63-78).

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў Фундаментальнай бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Аўтарэферат разасланы 30 чэрвеня 2022 г.

Вучоны сакратар
савета па абароне дысертацый

М. М. Хмяльніцкі

УВОДЗІНЫ

Цікавае да анталагічных пытанняў налічвае некалькі тысячагоддзяў існавання і развіцця – задоўга да афармлення філасофіі экзістэнцыялізму чалавек асэнсавана спасцігаў сябе (прынцып, сфармуляваны ў антычнасці, *Nosce te ipsum*). Комплекс так званых адвечных пытанняў уключае ў сябе і экзістэнцыйныя праблемы і матывы. Да іх ліку адносяць праблемы пошукаў сэнсу жыцця, кахання, смерці, свабоды, абсурднасці свету, неабходнасці выбару, а таксама драматычнага светаўспрымання: са страхам, вайной, трывогай і пакутамі. Экзістэнцыйныя пытанні, выклікаючы заўсёдную ўвагу ў чалавека, не маюць адназначнага адказу і застаюцца адкрытымі, набываюць на кожным этапе культурнага развіцця адрозную інтэрпрэтацыю. Уваходзячы ў поле філасофіі як навукі, экзістэнцыйнае светаразуменне звязана і з вывучэннем псіхалогіі і іншых сістэм ведаў, у якіх таксама аналізуецца ўнутраны свет асобы ў соцыуме.

Экзістэнцыйныя матывы асэнсоўваліся як непасрэдна філосафамі-экзістэнцыялістамі (Ж.-П. Сартрам, А. Камю, М. Хайдэгерам, К. Ясперсам, М. Бярдызевым і інш.), так і большасцю мысляроў і даследчыкаў розных часоў, сярод якіх мэтазгодна згадаць С. К’еркегора, А. Шапэнгаўэра, Ф. Ніцшэ, Э. Фрома, Т. Гобса, М. Шэлера, а таксама псіхалагаў і псіхатэрапеўтаў І. Ялома, Р. Мэя, Л. Бінсваргена, інш. Вывучэнню праяў філасофіі экзістэнцыялізму непасрэдна ў мастацкай літаратуры XX ст. адводзіцца галоўная роля ў наступных працах: «Экзістэнцыялізм у філасофіі і літаратуры» Е. Косака (пер. з пол.; Масква, 1980); «Экзістэнцыялізм і сучасны амерыканскі раман» Т. Дзянісавай (Кіеў, 1985); «Этыка кахання і метафізіка свавольніцтва» Ю. Давыдава (Масква, 1989); «Экзістэнцыйная традыцыя ў рускай літаратуры XX стагоддзя. Дыялогі на мяжы стагоддзяў» В. Заманскай (Масква, 2002); «Беларуская проза XX стагоддзя ў еўрапейскім літаратурным кантэксце: экзістэнцыялізацыя духоўнага свету героя» Т. Тарасавай (Мінск, 2013).

Работы, прысвечаныя агляду сучаснай беларускай лірыкі ў цэлым, у беларускім літаратуразнаўстве з’яўляюцца рэгулярна: гэта кнігі У. Гніламёдава «Ад даўніны да сучаснасці» (Мінск, 2001), А. Бельскага «Сучасная беларуская літаратура» (Мінск, 1997), «Краса і смутак» (Мінск, 2000), «Сучасная літаратура Беларусі» (Мінск, 2000), «Галасы і вобразы» (Мінск, 2008), В. Русілка «Сучасная беларуская паэзія: творчыя індывідуальнасці» (Віцебск, 2005), С. Калядка «Беларуская сучасная жаночая паэзія: мастацкія канцэпцыі «жаночага» шчасця» (Мінск, 2010), «“Жаночае” і “мужчынскае” пісьмо ў сучаснай беларускай паэзіі» (Мінск, 2017), «Літаратуразнаўчая тэорыя паэтычнай эмоцыі» (Мінск, 2018)¹, І. Шматковай «Беларуская жаночая паэзія другой паловы XX стагоддзя» (2017).

¹ С. Калядка – аўтарка артыкула «Экзістэнцыяльныя праблемы ў беларускай паэзіі» (2011). Аб’ектам даследавання тут сталі выбраныя праявы экзістэнцыялізму як напрамку філасофіі ў паэзіі Я. Купалы, А. Вярцінскага, Н. Мацяш, В. Шніпа, Т. Бондар, Я. Янішчыц і некаторых інш.

Паэзіі моладзі з мяжы 1990-х – 2000-х гг. прысвечаны манаграфіі А. Бязлепкінай «Разам і паасобку: Таварыства «Тутэйшыя»: Гісторыя, асобы, жанры» (Мінск, 2003); А. Браздзіхай «Сучасная беларуская інтымная лірыка: тэндэнцыі і перспектывы развіцця» (Гомель, 2009); К. Бартноўскай (Katarzyna Bortnowska) «Białoruski postmodernizm: Liryka «pokolenia Bum-Bam-Litu»» (Варшава, 2009); А. Макміліна «Writing in a cold climate: belarusian literature from the 1970s to the present day» (Лондан, 2010), «Рунь: Маладыя беларускія паэты пачатку XXI стагоддзя» (Мінск, 2016); І. Скарапанавай «Поставангардызм Віктара Жыбуля» (Мінск, 2018)²; А. Бараноўскага «Сучасная беларуская філасофская лірыка: праблематыка, вобразнасць, стыль» (аўтарэферат кандыдацкай дысертацыі, Мінск, 2019).

У працах з галіны беларускай літаратурнай крытыкі таксама аналізуецца сучасная паэзія: вылучым выданні Г. Кісліцынай «Blonde attack» (Мінск, 2003), «Новая літаратурная сітуацыя: змена культурнай парадыгмы» (Мінск, 2006), «Культурны градыент: ідэі, маніфесты, кірункі беларускай літаратуры на мяжы XX–XXI стагоддзяў» (Мінск, 2015); А. Бязлепкінай «100 слоў пра сучасную беларускую літаратуру» (Мінск, 2012); В. Акудовіча «Разбурыць Парыж» (2004); І. Шаўляковай «Рэстаўрацыя шчырасці» (Мінск, 2005), «Сапраўдныя хронікі Поўні» (Мінск, 2011); Л. Сільновай «Крышталёвы сад» (Мінск, 2007); С. Дубаўца «Вершы» (Мінск, 2007); Л. Алейнік «Пясочны гадзіннік» (Мінск, 2010); Л. Галубовіча «Сыс і кулуары» (Мінск, 2010).

Разам з тым, аналіз названых прац, у той ці іншай ступені адпаведных тэме дысертацыі, дазволіў зрабіць наступную выснову: праблемы і матывы з экзістэнцыйнымі канатацыямі і іх увасабленне ў беларускай паэзіі пачатку XXI стагоддзя яшчэ не станавіліся элімінаваным, самастойным прадметам комплекснай увагі ў навуковых даследаваннях.

Актуальнасць дысертацыйнай працы, такім чынам, вызначаецца:

1) запатрабаванасцю абнаўлення ведаў пра нацыянальна-спецыфічны і камунікатывы патэнцыял сучаснай беларускай паэзіі з выяўленымі экзістэнцыйнымі вобразамі і светаадчуваннем, ролю яе набываў у літаратурным працэсе як Беларусі, так і замежных краін;

2) наспеласцю абнаўлення праяў мастацкага мыслення сучасных беларускіх паэтаў, актыўных на пераходзе з XX у XXI стст., у анталагічным ракурсе: з трактоўкамі праблем дзейснага і метафізічнага быцця, грамадскага і асабістага жыцця, фізічнай і духоўнай смерці;

3) неабходнасцю выяўлення характарыстык лірычнага суб'екта ў беларускай паэзіі экзістэнцыйнай скіраванасці, прадстаўленай аўтарамі з трох пакаленняў, чья творчасць адпавядае тэндэнцыям чарговай пераломнай эпохі з яе «чалавекам памежжа».

² Гл. таксама навуковыя артыкулы І.С. Скарапанавай: «Теоретик белорусского поставангардизма: Юрась Борисевич» (2010), «Канцэптуалісцкія праекты Віктара Ёванова» (2010), «Іронічны маскарэд: В. Бурлак» (2010), «Функцыя інтэртэкстуальнасці ў творах Андрэя Хадановіча» (2012); «Друкапісы Зміцера Вішнёва» (2012), «Калядныя вершы Андрэя Хадановіча» (2013), «“Минская школа” на рубяжы XX–XXI вв.» (2016).

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь працы з буйнымі навуковымі праграмамі (праектамі) і тэмамі.

Даследаванне праведзена ў межах навуковай тэмы кафедры гісторыі беларускай літаратуры філалагічнага факультэта БДУ «Беларуская літаратура XI – XIX стст. у міжкультурнай камунікацыі еўрапейскіх літаратур» (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, № дзяржрэгістрацыі 20162486, тэрмін выканання 2016 – 2020).

Мэта і задачы даследавання.

Мэта дысертацыйнага даследавання – вызначыць мастацкія падыходы да рэалізацыі экзістэнцыйных праблем у паэзіі адметных і адрозных па ідыястылях творцаў з трох пакаленняў, актыўных на мяжы XX – XXI стст. (з канца 1980-х да 2010-х гг.), і на гэтай падставе рэканструяваць светаадчуванне і светапоглядныя арыенціры беларуса-інтэлектуала ў постсавецкі час.

Для дасягнення названай мэты былі пастаўлены наступныя **задачи**:

- вызначыць спецыфіку матываў з экзістэнцыйнымі канатацыямі як адметнага прадмета літаратуразнаўчага даследавання; вылучыць адрозненне паміж такімі паняццямі, як *лірыка з апеляцыяй да філасофіі экзістэнцыялізму і лірыка з экзістэнцыйным светаадчуваннем, матывы з экзістэнцыйнымі канатацыямі*;

- вылучыць і ахарактарызаваць мастацкія выявы апазіцыі *жыццё – смерць*, тэмы сыходу з жыцця ў лірыцы беларускіх паэтаў з трох пакаленняў, актыўных на памежжы XX – XXI стст.;

- выявіць сэнсавыя канатацыі матываў, звязаных з раскрыццём у лірыцы тэм адзіноты, месца асобы ў свеце, свабоды, сэнсу жыцця, з улікам сацыяльных і эстэтычных перадумоў для станаўлення ідыястыляў у вершах беларускіх аўтараў з савецкага і першага постсавецкага пакаленняў;

- вызначыць і сістэматызаваць матывы з экзістэнцыйнымі канатацыямі ў лірыцы на тэму кахання беларускіх паэтаў мяжы XX – XXI стст.;

- стварыць комплексную характарыстыку матываў з экзістэнцыйнымі канатацыямі, што былі вылучаны ў той сучаснай беларускай лірыцы, якая знаходзіцца ў карэлятыўных адносінах з філасофіяй экзістэнцыялізму і метафізічнай паэзіяй, з’яўляючыся асобным лірычным дыскурсам.

Аб’ект і прадмет даследавання.

Аб’ектам даследавання з’яўляецца лірыка, у якой вылучаюцца матывы, вобразы, сюжэты з экзістэнцыйнымі канатацыямі, створаная прадстаўнікамі трох беларускіх паэтычных генерацый, актыўных у канцы XX і пачатку XXI стст.: старэйшай – з такімі выбітнымі творцамі, як Р. Баравікова, А. Вярцінскі, Н. Мацяш, А. Разанаў, Я. Сіпакоў і М. Стральцоў; сярэдняй – І. Бабкоў, Г. Дубянецкая, А. Мінкін, Л. Рублеўская, Л. Сом, А. Сыс, В. Шніп; маладзейшай – Ц. Велет, З. Вішнёў, В. Гапеева, А. Дуброўскі-Сарочанкаў, В. Жыбуль, Н. Кудасава, М. Латышкевіч, В. Морт, А. Рудак, В. Рыжкоў, В. Трэнас. Мастацкія тэксты, выкарыстаныя ў дысертацыі, абмежаваны

перыядам да глабальнай пандэміі каронавіруса COVID–19, пасля якога светаадчуванне сучасніка рэзка змянілася і мае патрэбу ў асобным вывучэнні.

Прадмет даследавання – матывы, вобразы, сюжэты з экзістэнцыйнымі канатацыямі ў прэзентатыўных тэкстах сучаснай беларускай паэзіі.

Навуковая навізна даследавання.

У дадзеным даследаванні **ўпершыню** ў беларускім літаратуразнаўстве:

- распрацавана тэарэтычная аснова для вылучэння і аналізу праблем з экзістэнцыйнай прыродай у рэпрэзентатыўных тэкстах сучаснай беларускай лірыкі;
- рэканструявана рознавектарнасць экзістэнцыйнага светаадчування ў паэтычным сегменце нацыянальнага літаратурнага працэсу на мяжы ХХ – ХХІ стст.;
- дэталева ўзноўлены і ахарактарызаваны вобразны палілог паміж трыма пакаленнямі паэтаў, што прадстаўляюць адрозны быццёвы вопыт беларуса-сучасніка.

Навуковая значнасць вынікаў, атрыманых у дысертацыі, заключаецца ў тым, што выкананая праца мае інтэгратыўны характар: яна праведзена на памежжы з філасофіяй, улічвае мастацкія прыярытэты трох адрозных паэтычных генерацый на сыходзе ХХ – пачатку ХХІ стст. Гэта дазволіла раскрыць палілог у экзістэнцыйным полі прадстаўнікоў розных пакаленняў творцаў і звязаць навацыі ў беларускай літаратуры (звароты да паэтыкі постмадэрнізму, поставангардызму) з нацыянальнай культурнай глебай. Творчасць даследаваных аўтараў у такім ракурсе ў беларускім літаратуразнаўстве паслядоўна і цэласна актуалізавана ўпершыню.

Палажэнні, якія выносяцца на абарону:

1. Матывы з экзістэнцыйнымі канатацыямі вылучаюцца на памежжы мастацкай вобразнасці і аднаго з філасофскіх напрамкаў – экзістэнцыялізму. У літаратуразнаўчым даследаванні неабходна адрозніваць ужыванне тэрмінаў «экзістэнцыяльны», або «экзістэнцыялісцкі» (знітаваны з канкрэтнымі пастулатамі філасофіі экзістэнцыялізму), і «экзістэнцыйны» (непасрэдна звязаны з праблемамі адзінкавага чалавечага жыцця, што асэнсоўваюцца паэтамі розных эпох, розных эстэтычных і светапоглядных прыхільнасцей). У сувязі з тым, што названыя тэрміны маюць нятоеснае сэнсавае нападзенне, у дысертацыйным даследаванні вылучаюцца дзве разнавіднасці экзістэнцыйна скіраванай сучаснай лірыкі, у якой асэнсоўваюцца феномены жыцця і смерці, самагубства, кахання, выбару, адзіноты, інш. Па-першае, гэта творы самай рознай тэматыкі і стылістыкі, у якіх сустракаюцца вобразы з экзістэнцыйнымі канатацыямі, і, па-другое, творы з інтэлектуальным, цэласным экзістэнцыйным светаадчуваннем, выразна набліжаныя да філасофскага дыскурсу – да пастулатаў экзістэнцыялізму. Асноўны акцэнт у дысертацыі зроблены на вывучэнні вершаваных тэкстаў першай разнавіднасці, паколькі яны з’яўляюцца больш распаўсюджанымі ў беларускай літаратурнай традыцыі ХХ – пачатку ХХІ стст.

2. Важнейшай праблемай у лірыцы на мяжы ХХ – ХХІ стст. з’яўляецца асэнсаванне тэмы сыходу з жыцця. Усе тры генерацыі сучасных паэтаў усведамляюць праблему смерці альбо як дадзенасць, альбо праз адмаўленне і ірацыянальны страх перад нябытам. Старэйшае пакаленне ўспрымае смерць праз вопыт разумення маральнай, гуманістычнай нормы, што нярэдка выказваецца ў дыдактычнай манеры; смерць мысліцца толькі ў сувязі з жыццём як важнейшай каштоўнасцю: у лірыцы Р. Баравіковай, А. Вярцінскага, Н. Мацяш, А. Разанава, Я. Сіпакова, М. Стральцова. У вершах пераважнай большасці паэтаў наступнага пакалення («васьмідзясятнікаў») скон нярэдка набывае пазітыўныя канатацыі, успрымаецца менш разбуральным, чым здрада, страх ці само чалавечае існаванне, а карэляцыя «жыццё – смерць» губляе сваю антытэтычную сутнасць, замяняючыся каўзуальнай сувяззю. Так, фаталізм у стаўленні да смерці выразна выказаны ў вершах І. Бабкова, Г. Дубянецкай, А. Мінкіна, Л. Рублеўскай, Л. Сом, А. Сыса, В. Шніпа. У лірыцы названых аўтараў скон захоўвае свой трагізм толькі ў выпадку незваротнай страты блізкага чалавека. Паэты «трэцяга пакалення», якія пачыналі пісаць у 1990-я гг., значна часцей за старэйшых паплечнікаў звяртаюцца да праблемы смерці. Яны падкрэсліваюць абыякавую рэакцыю на сыход з жыцця ў сваіх персанажаў, адсутнасць страху, эпатаж у дачыненні да фактаў скону, што пацвярджаецца аналізам творчасці Ц. Велета, З. Вішнёва, В. Гапеевай, А. Дуброўскага-Сарочанкава, В. Жыбуля, Н. Кудасавай, В. Морт, А. Рудака, В. Рыжкова, В. Трэнас, іншых. Для іх паэзіі характэрна ўзмоцненая ўвага да тэмы суіцыду: праз пражыванне лірычнымі персанажамі шырокага спектру эмоцый, датычных самагубства.

3. Важнейшыя матывы з экзістэнцыйнымі канатацыямі гучаць у вершах на тэму адзіноты сучаснага чалавека. Паэты ўсіх трох пакаленняў раскрываюць гэтую тэму праз выявы тэатралізацыі жыцця, фальшу, гульні і падобнага. У рэфлексійна-медытатыўных тэкстах старэйшай генерацыі вядучымі робяцца тэмы сумнення, немагчымасці самаспазнання, што з асаблівай выразнасцю вылучаецца ў лірыцы Р. Баравіковай, Н. Мацяш, А. Разанава. У лірыцы пакалення «васьмідзясятнікаў» самым важным выступае не столькі пошук сябе сярод іншых, колькі вырашэнне праблемы ўнутранай свабоды. Яна, у сваю чаргу, часта знітавана з эмоцыямі страху (прычым бояззю як страты волі, так і яе набыцця), застаючыся неспасціжным феноменам у вершах Г. Дубянецкай, Л. Рублеўскай, Л. Сом, А. Сыса, В. Шніпа. Сучасныя аўтары «трэцяга пакалення» асэнсоўваюць экзістэнцыйныя праблемы спасціжэння сябе і навакольнага свету праз канфліктнае супрацьстаянне «Я–Соцыум», якое вылучаецца сваёй катэгарычнасцю і невырашальнасцю на фоне вопыту папярэднікаў. Адсюль такія абарончыя рэакцыі, як скепсіс і іронія, агрэсія, эскапізм, культываванне і эстэтызацыя болю, пакутаў і адзіноты, чым асабліва вызначаюцца вершы В. Гапеевай, А. Дуброўскага-Сарочанкава, Н. Кудасавай, М. Латышкевіч, В. Морт, А. Рудака, В. Трэнас.

4. Адно з галоўных месцаў у мастацкай аксіялогіі ўсіх генерацый сучасных паэтаў займае пачуццё кахання. Спецыфіка экзістэнцыйных канатацый у вершах з матывамі гэтага пачуцця вынікае з эратычна-танатычнай прыроды любові. Паэтамі сярэдняга пакалення разбуральны патэнцыял кахання асэнсоўваецца часцей, чым прадстаўнікамі іншых генерацый, і інтэрпрэтуецца як магчымасць знакавага самавыяўлення для асобы: у вершах І. Бабкова, Г. Дубянецкай, Л. Рублеўскай, Л. Сом, інш. Адметна, што калі драматычны модус мастацкасці ў паэтаў-паплечнікаў са старэйшага і сярэдняга пакалення характэрны пераважна для жаночай любоўнай лірыкі – страх, рэўнасць, адзінота, пакуты герані Р. Баравіковай, Н. Мацяш, Г. Дубянецкай, – то ў маладзейшай генерацыі ён уласцівы таксама і мужчынам у значнай ступені. Віталісцкі пачатак нярэдка саступае мартальнаму, паэтычнае выказванне набывае гранічную эгацэнтрычнасць, эпатажнасць у вершах з матывамі кахання З. Вішнёва, В. Гапеевай, Н. Кудасавай, В. Морт, В. Рыжкова.

5. Палілог беларускіх паэтаў з розных генерацый пацвярджае інтэлектуальную насычанасць і варыянтнасць эмацыйных інтэнцый у распрацоўцы экзістэнцыйнай праблематыкі. Тэкставы аналіз пацвярджае, што інтэлектуальны экзістэнцыйны складнік сістэмна, як выразная ўласцівасць светапогляду і ўсвядомленая тэндэнцыя, пазіцыяваны ў лірыцы асобных паэтаў старэйшага і сярэдняга пакалення: М. Стральцова, І. Бабкова, А. Мінкіна, В. Трэнас. У лірыцы гэтых аўтараў прасочваецца цэласны філасофскі дыскурс. Разам з тым большасць беларускіх паэтаў выяўляюць дастаткова збалансаваны светапогляд, у якім апеляцыя да філасофіі экзістэнцыялізму фіксуецца толькі на ўзроўні асобных матываў і вобразаў з адпаведнымі канатацыямі.

Асабісты ўклад саіскальніка вучонай ступені.

Вынікі дысертацыйнага даследавання атрыманы аўтарам самастойна, надрукаваныя артыкулы напісаны таксама самастойна, без сааўтараў.

Апрабацыя дысертацыі і інфармацыя аб выкарыстанні яе вынікаў.

Асноўныя палажэнні дысертацыйнага даследавання прайшлі публічную апрабацыю ў якасці дакладаў на міжнародных і рэспубліканскіх навуковых і навукова-практычных канферэнцыях: XLIII студэнцкая навукова-практычная канферэнцыя «Дні студэнцкай навукі» (Гомель, Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны, 24–25 красавіка 2014 г.); Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя студэнтаў, аспірантаў і маладых вучоных «VIII Машэраўскія чытанні» (Віцебск, Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. Машэрава, 16–17 кастрычніка 2014 г.); Студэнцкая навуковая канферэнцыя філалагічнага факультэта УА «Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны» (Гомель, Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны, 16 красавіка 2015 г.); VI Міжнародная навуковая канферэнцыя «Скарына і наш час» (Гомель, Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны, 6 лістапада 2015 г.); Міжнародная навуковая канферэнцыя «Традыцыі матэрыяльнай і духоўнай культуры Усходняга Палесся: праблема вывучэння і захавання ў постчарнобыльскі час» (Гомель, Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя

Ф. Скарыны, 20 мая 2016 г.); XLVI студэнцкая навуковая канферэнцыя «Актуальныя праблемы мовазнаўства і літаратуразнаўства» (Гомель, Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны, 20 красавіка 2017 г.); XI Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя выкладчыкаў, аспірантаў, магістрантаў, студэнтаў (Мінск, Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт, 22 лістапада 2017 г.); V Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя маладых навукоўцаў «Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання» (Мінск, Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт, 22 сакавіка 2019 г.); Міжнародная навуковая канферэнцыя «Гуманітарная прастора горада і рэгіёна» (Украіна, Адэса, Адэскі нацыянальны ўніверсітэт імя І. І. Мечнікава пры ўдзеле Інстытута мовазнаўства імя А. А. Патабні НАН Украіны, 16–17 кастрычніка 2019 г.); 76-я навуковая канферэнцыя студэнтаў і аспірантаў філалагічнага факультэта БДУ (Мінск, Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт, 24 красавіка 2019 г.); 77-я навуковая канферэнцыя студэнтаў і аспірантаў БДУ (Мінск, Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт, 11–22 мая 2020 г.); 78-я навуковая канферэнцыя студэнтаў і аспірантаў філалагічнага факультэта БДУ (Мінск, Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэт, 22 красавіка 2021 г.). Агульная колькасць канферэнцый – 12.

Пра выкарыстанне вынікаў працы сведчыць *Акт аб укараненні вынікаў НДОКР у вучэбны працэс* (распрацоўка «Спецыфіка вырашэння экзістэнцыйных праблем у беларускай лірыцы мяжы тысячагоддзяў», выкананая па тэме НДР «Наватарскія тэндэнцыі ў сучаснай беларускай літаратуры» (ГБ-16-13), № 1 ад 31.08.2017г.)

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі.

Па тэме дысертацыі апублікавана 25 прац, у тым ліку 4 артыкулы ў навуковых крыніцах, рэкамендаваных ВАК Беларусі (аб'ём – 1,56 аўтарскага ліста), 1 артыкул у замежным выданні (аб'ём – 0,46 аўтарскага ліста), 13 – у зборніках навуковых артыкулаў, 7 – у зборніках матэрыялаў і тэзісаў навуковых канферэнцый.

Структура і аб'ём дысертацыі. Дысертацыя складаецца з уводзін, агульнай характарыстыкі работы, чатырох глаў, заключэння, бібліяграфічнага спісу (166 адзінак, з іх спіс выкарыстаных крыніц змяшчае 141 адзінкі, спіс публікацый саіскальніка – 25 адзінак). Агульны аб'ём дысертацыі – 119 с., асноўны тэкст займае 107 с., спіс літаратуры – 12 с.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ПРАЦЫ

У першай главе «Экзістэнцыйнае светаразуменне як прадмет літаратуразнаўчага даследавання» разглядаюцца тэарэтычныя пытанні, звязаныя з тэмай дысертацыі.

У раздзеле 1.1 «Экзістэнцыя і экзістэнцыялізм у філасофскім дыскурсе» адзначаецца, што экзістэнцыйная праблематыка (якая ўключае развагі пра сэнс жыцця, праявы драматычнага светаўспрымання (смерць, страх, адзіноту), феномены свабоды, кахання, спасціжэнне ўласнага «Я» і да т.п.) у

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Асноўныя навуковыя вынікі дысертацыі

Экзістэнцыйная праблематыка, якая ўключае ўсё, што звязана з канкрэтным быццём – пошук сэнсу жыцця, смерць, страх, адзіноту як праявы драматычнага светаўспрымання, феномены свабоды, кахання, спасціжэнне ўласнага «Я» і інш., вылучаецца сваёй універсальнасцю і выяўляецца ў творчым, сублімацыйным акце праз вобразнае мысленне. Разам з тым на кожным этапе гістарычнага развіцця праявы «быццёвага» мыслення ў мастацкім тэксце мелі розную спецыфіку ўвасаблення. У XX стагоддзі, насычаным катастрофамі, пытанні чалавечага існавання аформіліся ў адзінае праблемнае поле экзістэнцыйнай свядомасці. Гэта рэзка наблізіла лірыку на постсавецкай прасторы да пастулатаў філасофіі экзістэнцыялізму. Пашырылася мастацкае адлюстраванне жыццёвай плыні ў вобразах з экзістэнцыйнымі канатацыямі. У ходзе даследавання пацвердзілася гіпотэза пра тое, што вобразнасць з экзістэнцыйнай скіраванасцю будзе спецыфічна-адметнай у паэтаў, якія храналагічна з'яўляюцца папличнікамі, але належаць да розных пакаленняў, што пачыналі пісаць у розных умовах: у савецкую эпоху, у час фарміравання новай дзяржаўнасці ў Рэспубліцы Беларусь, на пачатку XXI ст. У выніку праведзенага даследавання мы прыйшлі да наступных высноў:

1. Матывы з экзістэнцыйнымі канатацыямі вылучаюцца на памежжы мастацкай вобразнасці і філасофіі экзістэнцыялізму. Лірыка з *інтэлектуальнай рэфлексіяй* аўтарства сучасных беларускіх паэтаў у рознай ступені набліжана да тых пастулатаў, што сцверджаны філасофіяй экзістэнцыялізму. Пры гэтым аўтары вершаў на самыя адметныя тэмы, у якіх ёсць зварот да цяжкавырашальных праблем чалавечага існавання (экзістэнцыі), тым самым актуалізуюць матывы з *экзістэнцыйнымі канатацыямі*. Спецыфіка вобразнага ўвасаблення матываў з экзістэнцыйнымі канатацыямі (пошуку сэнсу быцця, рэінкарнацыі, знітанасці жыцця і смерці, кахання як асновы быцця, расчаравання, самоты, унутранага дыскамфорту, самазабойства, сувязі свабоды са страхам, эмацыйнага эскапізму, выключнасці і інш.) істотна адрозніваецца ў творчасці трох паэтычных пакаленняў беларускіх аўтараў, актыўных у перыяд пераходу з XX у XXI стст. Прадстаўнікі розных генерацый не супадаюць як у адборы праблем, якім надаецца больш мастацкай увагі, так і ў спосабах іх увасаблення. Старэйшая генерацыя аўтараў прадстаўляе найбольш традыцыйны падыход да асэнсавання ўласнай экзістэнцыі. Тут пераасэнсоўваюцца язычніцкія табу і хрысціянскія, будысцкія, даоскія (праз матывы рэінкарнацыі) каштоўнасці, дамінуюць вітальнасць і гуманізм, праблема асабістага самаспасціжэння не драматызуецца да памежных псіхалагічных станаў. Выяўляецца і спецыфічны дыдактызм як праява паэтыкі сацыялістычнага рэалізму. Сярэдняе пакаленне дэманструе асаблівую цікавасць да праблемы ўнутранай свабоды, а пошук сэнсу жыцця і свайго месца ў свеце падмяняецца канцэпцыйнай «геданістычнага фаталізму». Маладзейшыя паэты, што збольшага

былі пачаткоўцамі ў 1990-я гг., часцей прадстаюць эксперыментатарамі ў сваіх вершах. У іх лірыцы назіраецца зліццё драматычнага пафасу, выкліканага невырашальнасцю канфлікту «Я–Соцыум», з частымі прыёмамі іроніі, эпатажу. У вершах маладзейшых паэтаў вобразнасць постмадэрнісцкага, поставангардысцкага кшталту пераважае над традыцыйным адлюстраваннем жыцця, якое паказвалася ў ідыястылях пераважна рэалістычнай або рамантычнай, а таксама мадэрнісцкай скіраванасці [2; 4; 5; 10–12; 14–18; 24–25].

2. Усе тры дзейсныя на мяжы ХХ – ХХІ стст. генерацыі сучасных паэтаў асэнсоўваюць праблему смерці альбо як дадзенасць, альбо праз адмаўленне і ірацыянальны страх перад сконам (невядомасцю). Старэйшае пакаленне арыентуецца на шлях прыняцця смерці праз вопыт уласнага асэнсавання маральнай, гуманістычнай нормы, што нярэдка выказваецца ў дыдактычнай манеры; смерць мысліцца толькі ў сувязі з жыццём як важнейшай каштоўнасцю. Вітальнасць, жыццесцвярджальны пафас аказваюцца дамінантнымі ў лірыцы Р. Баравіковай, А. Вярцінскага, Н. Мацяш, А. Разанава, Я. Сіпакова. Адметнымі рысамі ў лірыцы старэйшай генерацыі з’яўляецца наяўнасць антымілітарызцкіх матываў, а таксама пазбяганне самой лексемы «смерць» – зварот да перыфраз-эўфемізмаў.

Канцэпцыя фаталізму, які можна ахарактарызаваць як «геданістычны», вызначае трактоўку праблемы скону ў пераважнай большасці паэтаў-«васьмідзясятнікаў». Як вынік, смерць у іх творчасці нярэдка набывае пазітыўныя канатацыі, успрымаецца менш разбуральнай, чым здрада, страх ці само чалавечае існаванне, а карэляцыя «жыццё – смерць» губляе сваю антыгэтычную сутнасць, замяняючыся каўзуальнай сувяззю ў вершах І. Бабкова, Г. Дубянецкай, А. Мінкіна, Л. Рублеўскай, Л. Сом, А. Сыса, В. Шніпа. Свой трагізм скон захоўвае толькі ў вершах пра незваротную страту блізкага чалавека.

Паэты «трэцяга пакалення», якія пачыналі пісаць у 1990-я гг., значна часцей за старэйшых папличнікаў звяртаюцца да праблемы смерці, дэманструючы пры гэтым падкрэслена абыякавую рэакцыю, адсутнасць страху і нават эпатаж у дачыненні да фактаў скону (тэксты З. Вішнёва, В. Гапеевай, А. Дуброўскага-Сарочанкава, В. Жыбуля, Н. Кудасавай, В. Морт, А. Рудака, В. Рыжкова, В. Трэнас). Для іх паэзіі характэрна пазбаўленне смерці містычнага арэолу праз яе эстэтызацыю ці іронію. Менавіта гэтае пакаленне ўпершыню ў беларускім прыгожым пісьменстве вывела на новы ўзровень мастацкага асэнсавання тэму суіцыду: праз агучванне, прыняцце і пражыванне лірычнымі персанажамі шырокага спектру эмоцый, датычных самагубства [1; 3–4; 6–9; 12–14; 25].

3. Асэнсоўваючы сучасную рэчаіснасць і соцыум, паэты ўсіх трох пакаленняў паслядоўна дэманструюць блізкую да поглядаў экзістэнцыялістаў ідэю адзіноты чалавека ў варожым свеце праз матывы яго тэатралізацыі, фальшу, гульні і пад. Адпаведна вершы, прысвечаныя праблеме пошуку

ўласнага сэнсу жыцця, вылучаюцца драматычным модусам мастацкасці. Аднак у рэфлексійна-медытатывных тэкстах старэйшай генерацыі асноватворным пачуццём становіцца сумненне, а таксама канстатуецца прынцыповая немагчымасць самаспазнання. Сярэдняе пакаленне не праяўляе падкрэсленай цікавасці да пошуку свайго «Я» ў варажым свеце: «васьмідзясятнікаў» значна больш прыцягвае вырашэнне праблемы ўнутранай свабоды. Яна, у сваю чаргу, часта знітавана з таямніцай смерці і страхам (прычым бояззю як страты волі, так і яе набыцця), звыкла супрацьпастаўлена залежнасці і не набывае глыбокага філасофскага і завершанага вызначэння ў тэкстах, застаючыся неспасціжным феноменам. Адметна, што ўнутраная свабода ў вершах старэйшага і малодшага пакаленняў не адасабляецца як самастойная складаная тэма. Сучасныя аўтары «трэцяга пакалення» асэнсоўваюць экзістэнцыйныя праблемы спасціжэння сябе і навакольнага свету праз канфліктнае супрацьстаянне «Я–Соцыум», якое вылучаецца сваёй катэгарычнасцю і невырашальнасцю на фоне вопыту папярэднікаў. Адсюль такія абарончыя рэакцыі, як скепсіс і іронія, агрэсія, эскапізм, культываванне і эстэтызацыя болю, пакутаў і адзіноты, за чым угадваецца трагедыя-драматычнае светаўспрыманне, характэрнае для героя-максімаліста [1–5; 7–9; 11; 13; 24].

4. Адно з галоўных месцаў у мастацкай аксіялогіі ўсіх генерацый сучасных паэтаў займае пачуццё кахання. Як правіла, спецыфіка вобразнасці з канатацыямі інтымных пачуццяў вынікае з эратычна-танатычнай прыроды любові, а таму яна можа стаць як жыццёўтваральнай асновай, сродкам пераадолення неўладкаванасці ўласнай экзістэнцыі, так і разбуральнай сілай, крыніцай горычы, пакуты і адзіноты. Апошняя ў паэзіі сярэдняга пакалення асэнсоўваецца часцей, чым прадстаўнікамі іншых генерацый, і інтэрпрэтуецца як магчымасць самавыяўлення альбо паўстае бытавой, псіхалагічнай ці інтымнай сітуацыяй. Падкрэслім, што калі драматычны пафас у паэтаў-паплечнікаў са старэйшага і сярэдняга пакаленняў характэрны пераважна для жаночай любоўнай лірыкі, то ў маладзейшай генерацыі прыхільнасць да такой мадальнасці ўласцівая і мужчынам у значнай ступені. Іх лірычныя героі перажываюць цэлы спектр такіх пачуццяў, як страх, рэўнасць, адзінота, пакуты і падобнае. Віталісцкі пачатак тут нярэдка саступае мартальнаму, вершы набываюць гранічную эгацэнтрычнасць, арыгінальнасць вобразнасці мяжуе з эпатажам (вершы В. Жыбуля, А. Рудака, В. Рыжкова) [4; 6; 9–10; 15; 20–23].

5. Для вывучэння і сістэматызацыі праяў мастацкай рэфлексіі беларускіх паэтаў паводле анталагічных тэм найбольш запатрабаванымі зрабіліся наступныя паняцці: быццё, экзістэнцыя, філасофія экзістэнцыялізму, матыў, канатацыя, мадальнасць, рэфлексія, сублімацыя, лірыка, ідыястыль, дыскурс, светапоглядная мадэль, структура літаратурнага працэсу, паэтычная генерацыя. Беларуская лірыка, у якой асэнсоўваецца чалавечае існаванне ў пераходны, «памежны» перыяд з канца ХХ у пачатак ХХІ стст., утварае адзінае праблемнае поле экзістэнцыйнай свядомасці сучасніка-еўрапейца. Палілог беларускіх паэтаў з розных генерацый пацвярджае інтэлектуальную насычанасць і

варыянтнасць эмацыйных інтэнцый у распрацоўцы экзістэнцыйнай праблематыкі. Тэкставы аналіз пацвярджае, што экзістэнцыйны складнік сістэмна, як выразная ўласцівасць светапогляду і ўсвядомленая тэндэнцыя, пазіцыяваны ў лірыцы асобных паэтаў старэйшага і сярэдняга пакалення. Дзякуючы гэтаму ў лірыцы такіх аўтараў прасочваецца цэласны філасофскі дыкурс. Гэта творчасць М. Стральцова, І. Бабкова, А. Мінкіна, Л. Сом, В. Трэнас, В. Морт. Разам з тым большасць беларускіх паэтаў выяўляюць дастаткова збалансаваны светапогляд, у якім апеляцыя да філасофіі экзістэнцыялізму або да экзістэнцыйнага светаадчування фіксуецца толькі на ўзроўні асобных матываў і вобразаў з адпаведнымі канатацыямі. Ва ўсёй сваёй сукупнасці лірыка з драматычнай мадальнасцю стала рэпрэзентуе Беларусь у яе інтэлектуальна-мастацкай іпастасі сярод аналагічных культурных з'яў з універсальнага міжнароднага кантэксту [1; 3–4; 7–18; 22; 24–25].

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў

Вынікі дысертацыйнага даследавання могуць выкарыстоўвацца ў навучальным працэсе пры стварэнні вучэбных дапаможнікаў для студэнтаў філалагічных факультэтаў; пры падрыхтоўцы лекцыйных курсаў па беларускай літаратуры канца XX – пачатку XXI стст. ва ўстановах вышэйшай адукацыі; у самастойнай навуковай працы студэнтаў, а таксама ў працы настаўнікаў беларускай літаратуры пры падрыхтоўцы вучняў да профільных алімпіяд. Вынікі таксама могуць выкарыстоўвацца для стварэння практычных рэкамендацый і прапаноў па вылучэнні перспектыўных кірункаў у далейшым вывучэнні экзістэнцыйнай праблематыкі ў паэзіі для аператыўнага ўключэння набыткаў беларускай культуры ў больш шырокі еўрапейскі кантэкст.

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ САІСКАЛЬНІКА ВУЧОНАЙ СТУПЕНІ

Артыкулы ў навуковых часопісах, рэкамендаваных ВАК

1. Анцімонік, А. Экзістэнцыйныя праблемы ў лірыцы Я. Сіпакова / А. Анцімонік // Роднае слова. – 2016. – №1. – С. 20–21.
2. Анцімонік, А. Лірычны суб'ект сучаснага верша праз прызму асэнсавання ўласнай экзістэнцыі / А. Анцімонік // Роднае слова. – 2017. – №7. – С. 17–19.
3. Анцімонік, А. Экзістэнцыйныя аспекты ў паэзіі Алега Мінкіна / А. Анцімонік // Роднае слова. – 2021. – №2. – С. 27–29.
4. Анцімонік А.В. Мастацкая вобразнасць з экзістэнцыйнымі канатацыямі ў беларускай лірыцы мяжы ХХ – ХХІ стст. / А. В. Анцімонік // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. — Новополоцк, 2021. — № 10. — С. 2–7.

Артыкулы ў часопісах і зборніках навуковых прац

5. Анцімонік, А. Экзістэнцыйны канфлікт у лірычных тэкстах сучасных маладых беларускіх паэтаў / А. Анцімонік // Спадчына І. Я. Навуменкі і актуальныя праблемы літаратуразнаўства : зборнік навуковых артыкулаў / рэдкал. І. Ф. Штэйнер (гал. рэд.) [і інш.] М-ва адукацыі РБ, Гомельскі дзяржаўны ўн-т імя Ф. Скарыны. - Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2014. – С. 52–55.
6. Анцімонік, А. Асаблівасці адлюстравання матываў кахання і смерці ў лірыцы Вікі Трэнас / А. Анцімонік // Актуальныя праблемы філологіі : сб. науч. статей. Вып. 7 / рэдкал. А. В. Бредихина (гл. рэд.) [і др.]; М-во образования РБ, Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2014. – С. 3–6.
7. Анцімонік, А. Адметнасць увасаблення экзістэнцыйных матываў у творчасці А. Хадановіча / А. Анцімонік // Актуальныя праблемы філологіі : сб. науч. статей. Вып. 8 / рэдкал. А. В. Бредихина (гл. рэд.) [і др.]; М-во образования РБ, Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2015. – С. 3–7.
8. Анцімонік, А. Спосабы рэалізацыі экзістэнцыйных праблем у творчасці В. Жыбуля і Зм. Вішнёва / А. Анцімонік // Творчество молодых'2015 : сб. науч. работ студентов и аспирантов УО «ГГУ им. Ф. Скорины» : в 3 ч. Ч. 3 / О. М. Демиденко (гл. рэд.); рэдкал.: Р. В. Бородич [і др.]; М-во образования РБ, Гомельский гос. ун-т им. Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2015. – С. 8–12.
9. Анцімонік, А. Асноўныя экзістэнцыйныя матывы ў лірыцы Л. Сом / А. Анцімонік // Скарынаўскія традыцыі : гісторыя і сучаснасць: зборнік

навуковых артыкулаў: у 2 ч. Ч. 2 / рэдкал. А. М. Ермакова (гл. рэд.) [і інш.]; М-ва адукацыі РБ, Гом. дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны, 2015. – С. 119–124.

10. Анцімонік, А. Адзінота і каханне як экзістэнцыйныя з’явы ў лірыцы сучасных паэтаў сярэдняга пакалення / А. Анцімонік // Актуальныя праблемы філалогіі : сб. науч. статей. Вып. 9 / редкол. А. В. Бредихина (гл. ред.) [и др.]; М-во образования РБ, Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2016. – С. 3–8.

11. Анцімонік, А. Мастацкае асэнсаванне ўнутранай свабоды як экзістэнцыйнай праблемы ў сучаснай лірыцы / А. Анцімонік // Творчество молодых'2016 : сб. науч. работ студентов и аспирантов УО «ГГУ им. Ф. Скорины» : в 4 ч. Ч. 3 / О. М. Демиденко (гл. ред.); редкол.: Р. В. Бородич [и др.]; М-во образования РБ, Гомельский гос. ун-т им. Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2016. – С. 9–13.

12. Анцімонік, А. Феномен смерці ў кантэксце экзістэнцыйнай праблематыкі сучаснай беларускай лірыкі / А. Анцімонік // Чарнобылем не зарасце: традыцыі матэрыяльнай і духоўнай культуры Усходняга Палесся : зборнік навуковых артыкулаў : у 2 ч. Ч. 2 / рэдкал. : А. А. Станкевіч (гал. рэд.) [і інш.] ; М-ва адукацыі Рэспублікі Беларусь, Гомельскі дзярж. ун-т імя Ф. Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2016. – С. 89–94.

13. Анцімонік, А. Спецыфіка вырашэння экзістэнцыйных праблем у лірыцы А. Вярцінскага / А. Анцімонік // Спадчына І. Я. Навуменкі і актуальныя праблемы літаратуразнаўства / І. Ф. Штэйнер; М-ва адукацыі РБ, Гом. дзярж. ун-т імя Францыска Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2016. – С. 167–171.

14. Анцімонік, А. Смерць як адна з асноўных экзістэнцыйных катэгорый у лірыцы маладога пакалення / А. Анцімонік // Актуальныя праблемы філалогіі : сб. науч. статей. Вып.10 / редкол. А. В. Бредихина (гл. ред.) [и др.]; М-во образования РБ, Гомельский государственный университет имени Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2017. – С. 6–11.

15. Анцімонік, А. Феномен кахання як экзістэнцыйная праблема ў лірыцы сучасных паэтаў старэйшага пакалення / А. Анцімонік // Творчество молодых 2017 : сб. науч. работ студентов и аспирантов УО «ГГУ им. Ф. Скорины» : в 4 ч. Ч. 3 / О. М. Демиденко (гл. ред.); редкол.: Р. В. Бородич [и др.]; М-во образования РБ, Гомельский гос. ун-т им. Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2017. – С. 10–14.

16. Анцімонік, А. Праблема пошуку сэнсу жыцця ў творчасці сучасных беларускіх паэтаў старэйшага пакалення / А. Анцімонік // Хрысціянскі гуманізм і яго традыцыі ў славянскай культуры [Тэкст] : зборнік навуковых статей. Вып 11. / редкол.: Н. В. Суслова (гл. ред.) [и др.]; М-во образования РБ, Гомельский гос. ун-т им. Ф. Скорины. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2017. – С. 8–11.

17. Анцімонік, А., Брадзіхіна, А. Спецыфіка вырашэння экзістэнцыйных праблем у беларускай лірыцы мяжы тысячагоддзяў / А. Анцімонік,

А. Браздзіхіна // Сборник статей лауреатов и авторов научных работ, получивших первую категорию, «НИРС 2017». – Минск, 2018. – С. 414.

18. Анцімонік, А. Чалавечая экзістэнцыя ў тэкстуальнай прасторы горада і вёскі: паэзія Вальжыны Морт і Юлі Цімафеевай / А. Анцімонік // Проблемы сучаснага літаратуразнаўства : Збірнік навуковых праць / Відп. ред. Є. М. Черноіваненко. – Одеса : Астропринт, 2019. – Вип. 29. – С. 63–71.

Матэрыялы навуковых канферэнцый

19. Анцімонік, А. Спосабы мастацкага ўвасаблення лірычнага героя ў творчасці Вікі Трэнас / А. Анцімонік // «Дни студенческой науки», XLIII студ. науч.-практ. конф. (2014; Гомель). XLIII студенческая научно-практическая конференция «Дни студенческой науки», 24–25 апреля 2014 г. : [материалы] : в 2 ч. Ч. 2 / редкол.: О. М. Демиденко (гл. ред.) [и др.]. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2014. – С. 73.

20. Анцімонік, А. Спецыфіка вобразнай сістэмы ў лірыцы Вікі Трэнас / А. Анцімонік // VIII Машеровские чтения : материалы международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых, Витебск, 16 – 17 октября 2014 г. / Вит. гос. ун-т ; редкол.: И. М. Прищепа (гл. ред.) [и др.]. – Витебск : УО «ВГУ имени П.М. Машерова», 2014. – С. 136.

21. Анцімонік, А. Вобразна-выяўленчыя сродкі ў паэзіі В. Трэнас / А. Анцімонік // Идеи. Поиски. Решения : сборник статей и тезисов XI Международной научно-практической конференции преподавателей, аспирантов, магистрантов, студентов, Минск, 22 ноября 2017 г. В 7 ч. Ч. 6 / БГУ, Филологический фак., Каф. английского языкознания; редкол.: Н. Н. Нижнева (отв. ред.) [и др.]. – Минск : БГУ, 2018. – С. 11–15.

22. Анцімонік, А. Асноўныя аспекты рэалізацыі феномена каханьня як праявы экзістэнцыі ў паэзіі маладой генерацыі сучаснай беларускай літаратуры / А. Анцімонік // Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання : матэрыялы V Рэсп. навук.-практ. канф. маладых навукоўцаў (Мінск, 22 сак. 2019 г.) / Беларус. дзярж. ун-т ; рэдкал.: В. У. Зуева (адк. рэд.) [і інш.]. — Мінск : Чатыры чвэрці, 2019. — С. 39–43.

23. Анцімонік, А. Лірычны герой у творчасці Вікі Трэнас / А. Анцімонік // Мова і літаратура : матэрыялы 76-й навуковай канферэнцыі студэнтаў і аспірантаў філалагічнага факультэта БДУ, Мінск, 24 красавіка 2019 г. / БДУ, Філалагічны фак. ; [пад рэд. К. А. Тананушкі]. – Мінск : БДУ, 2019. – С. 11–14.

24. Анцімонік, А. Экзістэнцыя чалавека ў кантэксце хранатопу ў паэтычных тэкстах маладых беларускіх аўтараў / А. Анцімонік // 77-я навуковая конференция студентов и аспирантов Белорусского государственного университета [Электронный ресурс] : материалы конф. В 3 ч. Ч. 2, Минск, 11–22 мая 2020 г. / Беларус. гос. ун-т ; редкол.: В. Г. Сафонов (гл. ред.) [и др.]. – Минск : БГУ, 2020. – С. 10–13.

25. Анцімонік, А. Рэалізацыя мастацкай апазіцыі «жыццё – смерць» у паэзіі сучасных творцаў старэйшага пакалення / А. Анцімонік // Мова і літаратура : матэрыялы 78-й навук. канферэнцыі студэнтаў і аспірантаў філалагічнага фак. БДУ, Мінск, 22 красавіка 2021 г. / БДУ, Філалагічны фак. ; [рэд. калегія Г. У. Навумавай (гал. рэд.) і інш.]. – Мінск : БДУ, 2021. – С. 3–6.

РЭЗІЮМЭ

Анцімонік Анастасія Віктараўна Беларуская паэзія канца XX – пачатку XXI стст.: мастацкае ўвасабленне экзістэнцыйнай праблематыкі

Ключавыя словы: беларуская лірыка, экзістэнцыя, філасофія экзістэнцыялізму, матыў, канатацыя, мадальнасць, рэфлексія, ідыястыль, светапогляд, паэтычная генерацыя.

Мэта даследавання: вызначыць мастацкія падыходы да рэалізацыі экзістэнцыйных праблем у паэзіі значных і адрозных па ідыястылях творцаў, актыўных на мяжы XX – XXI стст. (з 1990-х па 2020-я гг.), з трох пакаленняў: старэйшага (Р. Баравікова, А. Вярцінскі, Н. Мацяш, А. Разанаў, Я. Сіпакоў, М. Стральцоў); сярэдняга (І. Бабкоў, Г. Дубянецкая, А. Мінкін, Л. Рублеўская, Л. Сом, А. Сыс, В. Шніп); маладзейшага (Ц. Велет, З. Вішнёў, В. Гапеева, А. Дуброўскі-Сарочанкаў, В. Жыбуль, Н. Кудасава, М. Латышкевіч, В. Морт, А. Рудак, В. Рыжкоў, В. Трэнас), і на гэтай падставе рэканструяваць светаадчуванне і светапоглядныя арыенціры беларуса-інтэлектуала ў постсавецкі час.

Метады даследавання: культурна-гістарычны і семіятычны метады, прыёмы цэласнага аналізу мастацкага тэксту.

Атрыманя вынікі і іх навізна. У дадзеным даследаванні ўпершыню ў беларускім літаратуразнаўстве распрацавана тэарэтычная аснова для вылучэння і аналізу праблем з экзістэнцыйнай прыродай у рэпрэзентатыўных тэкстах сучаснай беларускай лірыкі; рэканструявана рознавектарнасць экзістэнцыйнага светаадчування ў паэтычным сегменце нацыянальнага літаратурнага працэсу на мяжы XX – XXI стст.; дэталёва ўзноўлены і ахарактарызаваны вобразны палілог паэтаў з адрозным быццём вопытам, раскрыты суадносіны ў экзістэнцыйным полі творцаў-паплечнікаў, якія належаць да розных генерацый і спецыфчна раскрываюць аналагічныя праблемы жыцця, смерці, любові, выбару і падобн. Паэзія даследаваных аўтараў у такім ракурсе ў беларускім літаратуразнаўстве паслядоўна сістэматызавана і цэласна ацэнена ўпершыню.

Рэкамендацыі па выкарыстанні атрыманых вынікаў. Вынікі даследавання могуць выкарыстоўвацца ў навучальным працэсе ва ўстановах вышэйшай адукацыі; пры падрыхтоўцы вучняў школ да профільных алімпіяд; забяспечваюць уключэнне набыткаў беларускай паэзіі ў навуковыя працы па экзістэнцыйнай праблематыцы ў мастацтве, у тым ліку – у кампаратыўных даследаваннях літаратур замежных краін з аналагічнай філасофскай скіраванасцю.

РЕЗЮМЕ

Антимоник Анастасия Викторовна

Белорусская поэзия конца XX – начала XXI вв.: художественное воплощение экзистенциальной проблематики

Ключевые слова: белорусская лирика, экзистенция, философия экзистенциализма, мотив, коннотация, модальность, рефлексия, идиостиль, мировоззрение, поэтическая генерация.

Цель исследования: определить художественные подходы к реализации экзистенциальных проблем в поэзии значимых и отличающихся по идиостильям творцов, активных на рубеже XX – XXI вв. (с конца 1980-х по 2010-е гг.), из трёх поколений: старшего (Р. Боровикова, А. Вертинский, Н. Матяш, А. Рязанов, Я. Сипаков, М. Стрельцов); среднего (И. Бобков, Г. Дубенецкая, О. Минкин, Л. Рублевская, Л. Сом, А. Сыс, В. Шнип); младшего (Ц. Велет, З. Вишневец, О. Гапеева, А. Дубровский-Сороченков, В. Жибуль, Н. Кудасова, М. Латышкевич, В. Морт, А. Рудак, В. Рыжков, В. Тренас), и на этом основании реконструировать мироощущение и мировоззренческие ориентиры белорусса-интеллектуала в постсоветское время.

Методы исследования: культурно-исторический и семиотический методы, приемы целостного анализа художественного текста.

Полученные результаты и их новизна. В данном исследовании впервые в белорусском литературоведении разработана теоретическая основа для выделения и анализа проблем с экзистенциальной природой в репрезентативных текстах современной белорусской лирики; реконструирована разновекторность экзистенциального мироощущения в поэтическом сегменте национального литературного процесса на рубеже XX – XXI вв.; детально воссоздан и охарактеризован образный полилог поэтов с отличающимся бытийным опытом, раскрыто соотношение в экзистенциальном поле творцов-соратников, принадлежащих к различным поколениям и специфически раскрывающих аналогичные проблемы жизни, смерти, любви, выбора и под. Поэзия исследованных авторов в таком ракурсе в белорусском литературоведении последовательно систематизирована и целостно оценена впервые.

Рекомендации по использованию полученных результатов. Результаты исследования могут использоваться в учебном процессе в учреждениях высшего образования; при подготовке учащихся школ к профильным олимпиадам; обеспечивают включение приобретений белорусской поэзии в научные труды по экзистенциальной проблематике в искусстве, в том числе – в компаративных исследованиях литератур зарубежных стран с аналогичной философской направленностью.

RESUME

Antsimonik Anastasiya Viktorovna

Belarusian poetry of the late XX – early XXI centuries: artistic embodiment of existential issues

Keywords: Belarusian lyrics, existence, philosophy of existentialism, motive, connotation, modality, reflection, idiostyle, worldview, poetic generation.

The purpose of the study: to identify artistic approaches to the realization of existential problems in the poetry of distinctive and idiosyncratic creators who are active at the turn of the XX – XXI centuries (from the late 1980s to the 2010s), from three generations: the elder (R. Baravikova, A. Viarcinski, N. Maciash, A. Razanau, Ja. Sipakou, M. Stralcou); the middle (I. Babkou, H. Dubianieckaja, A. Minkin, L. Rublieuskaja, L. Som, A. Sys, V. Shnip); the younger (C. Vieliet, Z. Vishniou, V. Hapiejeva, A. Dubrouski-Sarochankau, V. Zhybul, N. Kudasava, M. Latyshkievich, V. Mort, A. Rudak, V. Ryzhkov, V. Trenas), to reconstruct on this basis the attitude and ideological guidelines of the Belarusian intellectual in the post-Soviet period.

Research methods: cultural-historical and semiotic methods, techniques of holistic analysis of a literary text.

The results obtained and their novelty. In this study, **for the first time** in Belarusian literary studies, a theoretical basis has been developed for the identification and analysis of problems with existential nature in representative texts of modern Belarusian lyrics; the multi–vector nature of existential worldview in the poetic segment of the national literary process at the turn of the XX – XXI centuries has been reconstructed.; the imaginative polylogue of poets with different existential experience is recreated and characterized in detail, the correlation in the existential field of the creators-associates belonging to different generations and specifically revealing similar problems of life, death, love, choice and under is revealed. The poetry of the authors studied in this perspective in Belarusian literary studies is consistently systematized and holistically evaluated for the first time.

Recommendations for the use of the results obtained. The results of the research can be used in the educational process at universities; in preparing school students for specialized olympiads; ensure the inclusion of acquisitions of Belarusian poetry in scientific works on existential issues in art, including in comparative studies of literature of foreign countries with a similar philosophical orientation.